

Список використаних джерел

1. Біляков А. М., Ергард Н. М. Особливості ідентифікації загиблих осіб під час воєнного стану (огляд літератури). *Медичні перспективи*. 2023. № 4 (28). С. 141–150.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top>.
3. Осика І. М., Калюжна А. О., Матвієнко О. А. Використання сучасних технологій у криміналістиці в умовах воєнного стану: можливості та обмеження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 469–472. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-5/116>.
4. Степанюк Р. Л., Гусєва В. О. Організаційні засади ДНК-ідентифікації загиблих унаслідок надзвичайних подій із масовими жертвами. *Криміналістичний вісник*. 2023. № 1 (39). С. 29–38. DOI:10.37025/1992-4437/2023-39-1-29.

Коваль Анастасія Євгеніївна,
здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:
доцент кафедри криміналістики
навчально-наукового інституту права
та психології Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент **Семенов В. В.**

РОЛЬ ДНК-ІДЕНТИФІКАЦІЇ У ВСТАНОВЛЕННІ ОСОБИ НЕВПІЗНАНИХ ТРУПІВ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила значне збільшення кількості загиблих осіб, зниклих безвісти та невпізнаних тіл. Проведення активних бойових дій, масові поховання, руйнування цивільної інфраструктури, використання вибухових пристроїв і тривале перебування тіл у несприятливих умовах істотно ускладнюють процес встановлення особи загиблих [1, с. 107]. У зв'язку з цим особливого значення набуває застосування сучасних методів криміналістичної ідентифікації, серед яких провідне місце займає ДНК-ідентифікація.

У сучасній криміналістиці та судовій медицині ДНК-аналіз визнається одним із найбільш точних способів встановлення особи людини. Як зазначає Г. А. Белецька, «методи молекулярно-генетичного дослідження біологічних слідів дозволяють ідентифікувати особу навіть за наявності незначної кількості біологічного матеріалу або фрагментарних останків». В основі ДНК-ідентифікації лежить дослідження індивідуального генетичного профілю людини, який є унікальним для кожної особи, за винятком однойцевих близнюків [1, с. 109].

ДНК-ідентифікація передбачає проведення комплексу молекулярно-генетичних досліджень, спрямованих на порівняння біологічних зразків невідомої особи із зразками її ймовірних родичів або даними генетичних баз. Найчастіше для проведення досліджень використовуються кров, кісткова

тканина, зуби, волосся, м'язова тканина чи інші біологічні об'єкти [1, с. 110]. Особливого значення такі дослідження набувають під час встановлення осіб, які загинули внаслідок вибухів, пожеж, катувань або тривалого перебування у місцях масових поховань.

Як зазначають А. М. Лазебний, О. О. Лазебна та Л. В. Батюк, «в умовах воєнних дій ДНК-аналіз фактично стає основним інструментом встановлення особи невідомих загиблих, оскільки традиційні способи ідентифікації у багатьох випадках є неможливим через значні ушкодження тіл». Візуальне впізнання нерідко є ненадійним або повністю виключеним через деформацію тіла, процеси розкладу чи відсутність індивідуалізуючих ознак. У таких ситуаціях сама результати молекурно-генетичної експертизи дозволяють отримати достовірні дані про особу загиблого [2, с. 187].

Особливу роль ДНК-ідентифікація відіграє під час документування та розслідування воєнних злочинів. Встановлення особи загиблого є важливою складовою доказування у кримінальних провадженнях щодо порушення законів та звичаїв війни, передбачених статтею 438 КК України [3, с. 245]. Результати молекулярно-генетичних експертиз можуть використовуватися як належні та допустимі докази у кримінальному провадженні, оскільки вони підтверджують факт загибелі конкретної особи, дозволяють встановити зв'язок між місцем події та потерпілим, а також сприяють документуванню наслідків воєнних злочинів [3, с. 248].

Міжнародний комітет Червоного Хреста наголошує, що встановлення особи загиблих забезпечує реалізацію права родичів на отримання інформації про долю зниклих безвісти осіб та сприяє дотриманню принципу поваги до людської гідності навіть після смерті. Саме тому міжнародні гуманітарні стандарти зобов'язують держави забезпечувати належний облік тіл загиблих та вживати всіх можливих заходів їх ідентифікації [4].

У міжнародній практиці одним із основних документів у сфері масової ідентифікації жертв є рекомендації Інтерполу Disaster Victim Identification (DVI). Відповідно до цих рекомендацій, встановлення особи загиблих повинно здійснюватися шляхом комплексного поєднання ДНК-аналізу, дактилоскопії, стоматологічних досліджень та аналізу персональних даних [5]. Проте саме ДНК-ідентифікація визнається найбільш ефективним методом у випадках значного пошкодження тіл або наявності лише фрагментарних останків.

В Україні правове регулювання використання генетичної інформації здійснюється на підставі КПК, КК України, Закону України «Про державну рестрацію геномної інформації людини», а також низки нормативно-правових актів МВС України [6]. Закон України «Про державну реєстрацію геномної інформації людини» визначає правові та організаційні засади формування державної бази генетичних даних, порядок відбору біологічних зразків, умови їх обробки та використання з метою встановлення осіб невідомих загиблих і безвісти зниклих осіб.

Важливим напрямом удосконалення механізму ідентифікації невпізнаних тіл є створення та розвиток єдиних генетичних баз даних. Як зазначається Міністерство оборони України, систематичний збір ДНК-зразків військовослужбовців дозволяє значно прискорити процедуру встановлення особи загиблих та мінімізувати випадки помилкової ідентифікації [7]. Крім того, розвиток технологій Rapid DNA створює можливість швидкого проведення

генетичного аналізу безпосередньо поблизу місця проведення слідчих дій або ексгумації тіл. Разом із тим використання ДНК-технологій супроводжується низкою проблемних питань. Однією з основних проблем є значне навантаження на судово-експертні установи у зв'язку з великою кількістю біологічних зразків, що потребують дослідження. Крім того, існують труднощі, пов'язані із деградацією біологічного матеріалу, відсутністю порівняльних зразків родичів та необхідністю тривалого зберігання генетичної інформації [2, с. 193]. Важливими залишаються й питання забезпечення конфіденційності генетичних даних та недопущення їх незаконного використання.

Сучасні науковці також звертають увагу на необхідність міждисциплінарного підходу до процесу ідентифікації невідомих тіл. На думку Г. Будко та інших дослідників, ефективне встановлення особи загиблого можливе лише за умови комплексної взаємодії криміналістів, судово-медичних експертів, молекулярних генетиків, слідчих та фахівців у сфері цифрових технологій [8, с. 5]. Використання автоматизованих баз даних, цифрової реконструкції обличчя та сучасних інформаційних систем суттєво підвищує ефективність ідентифікаційних процесів.

Отже, ДНК-ідентифікація є одним із ключових інструментів сучасної криміналістики та судової медицини у сфері розслідування воєнних злочинів. Її застосування дозволяє достовірно встановлювати особу невідомих трупів навіть у випадках значного пошкодження тіл, сприяє документуванню воєнних злочинів, формуванню належної доказової бази та реалізації права родичів на отримання інформації про долю загиблих. В умовах триваючої збройної агресії подальший розвиток системи генетичної ідентифікації в Україні є важливою складовою забезпечення правосуддя, гуманітарної безпеки та захисту прав людини.

Список використаних джерел

1. Белецька Г. А. Modern possibilities of examination of physical evidence of biological origin in the identification of unidentified corpses and missing persons. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series Medicine*. 2025. № 1 (71). С. 107–113. URL: https://med-visnyk.uzhnu.uz.ua/index.php/med/article/view/347?utm_source=chatgpt.com.
2. Лазебний А. М., Лазебна О. О., Батюк Л. В. ДНК-аналіз як інструмент встановлення істини в умовах воєнних дій: криміналістичний підхід. *Ірпінський юридичний часопис*. 2025. № 4 (21). С. 187–195. URL: https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/431?utm_source=chatgpt.com.
3. Топчій В. В. Молекулярно-генетична експертиза в кримінальному процесі в умовах воєнного стану. *Ірпінський юридичний часопис*. 2024. № 4 (17). С. 245–251. URL: https://ojs.dpu.edu.ua/index.php/irplegchr/article/view/431?utm_source=chatgpt.com.
4. Україна: ДНК і гідність померлого. URL: https://www.icrc.org/en/article/ukraine-dna-and-dignitydeceased?utm_source=chatgpt.com.
5. INTERPOL Disaster Victim Identification Guide. URL: https://www.interpol.int/en/How-we-work/Forensics/Disaster-Victim-Identification-DVI?utm_source=chatgpt.com.
6. Про державну реєстрацію геномної інформації людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2391-20?utm_source=chatgpt.com#Text.
7. Міністерство оборони України – Збір зразків ДНК від військовослужбовців: Міністерство оборони визначає мету та правову основу. URL: https://mod.gov.ua/en/news/dna-sample-collection-from-service-members-ministry-of-defence-outlines-purpose-and-legal-basis?utm_source=chatgpt.com.
8. Міждисциплінарний підхід до судово-медичної ідентифікації померлих в Україні. URL: https://www.researchgate.net/publication/400191409_INTERDISCIPLINARY_APPROACH_TO_FORENSIC_IDENTIFICATION_OF_DECEASED_PERSONS_IN_UKRAINE?utm_source=chatgpt.com.